

המחויבות של רשויות השלטון והציבור כאחד להכרעות שלטוניות שהתקבלו כדין התבססה לאורך השנים כעקרון יסודי דמוקרטי ואומצה במלואה במארג השלטוני של מדינת ישראל. מחויבות זו שיקפה את האיזון העדין והמורכב בין הרשויות, שנשמר גם בעתות של מחלוקת קשה, מתוך הכרה הדדית בסמכויות הייחודיות של כל רשות ומתוך מחויבות משותפת לשלטון החוק. בשנים האחרונות הפכה סוגיה זו לאחת הנקודות הרגישות ביותר בשיח הציבורי והמשפטי, בעוד אנו עדים לא פעם להתבטאויות פומביות חוזרות ונשנות מצד נבחרים ציבור, הקוראות במפורש או במשתמע שלא לציית להכרעות שיפוטיות של בית המשפט ולעיתים אף לכפירה בלגיטימיות סמכותו.

התבטאויות דומות חזרו גם בהקשרים אחרים במהלך שנות כהונת הממשלה. בחודש אפריל 2025 שר המשפטים יריב לוין איים כי אם בג"ץ יבטל את פיקודו של ראש השב"כ, רונן בר, הוא לא יציית לפסק הדין ויפסיק לשתף עימו פעולה.² התנגדות פומבית הובעה גם ביחס לצווי בג"ץ שהורו על הארכת כהונתם של שני חברי מועצת תאגיד השידור הישראלי, על רקע השבתת פעילות המועצה עקב היעדר הקוורום המינימלי הנדרש.³ מגמה זו אינה מראה סימני דעיכה או לכל הפחות התמתנות. בדצמבר 2025 ניתן פסק הדין בבג"ץ **גילון נ' ממשלת ישראל**, בו נקבע כי הליך העברתה מכהונה של היועצת המשפטית לממשלה היה בלתי חוקי ולכן בטל.⁴ הממשלה בחרה שלא לשלוח תשובה מטעמה ולא להתייבב לדין שנקבע בבית המשפט. לאחר פסק הדין, קראו שר המשפטים ושר התקשורת לממשלה שלא לציית לו. שר המשפטים הצהיר כי "הממשלה חייבת לדחות את ההתערבות הבלתי חוקית בסמכותה".⁵

חובת הציות ההדדית כבסיס המרכזי לקיומה של המדינה

אחד מעקרונות היסוד של תורת המשפט והמדינה המודרנית הוא עקרון ההסדרה המוסדית ("institutional settlement") שנוסח באמצע המאה הקודמת על ידי המשפטנים הנרי הארט ואלברט סאקס. עקרון זה קובע כי הכרעות מוסדיות אשר התקבלו על ידי גופים מוסמכים לפי כללים תקפים – מחייבות את כלל החברה, ובפרט את גופי השלטון המקבילים, גם אם התוצאה אינה בהכרח מיטבית או

הן תופעה מוכרת. אלא שמה שמבחין בין חברה דמוקרטית בריאה לבין אנרכיה הוא קו הגבול שבו המחלוקת מסתיימת. בשנים האחרונות נדמה כי הקו הנוהג בישראל מצוי במגמת תזוזה מדאיגה, ובעיקר הדברים אמורים ביחס לכיבוד הכרעות בית המשפט.

סימן מבשר לכך ניתן זמן קצר לאחר השבעתה של הממשלה ה-37 בבג"ץ בעניין **שיינפלד**, שעסק במינויו של חבר הכנסת אריה דרעי לשר הפנים ולשר הבריאות, על רקע עברו הפלילי והתחייבותו לפרוש מהחיים הפוליטיים. עוד בטרם הכריע בית המשפט לעניין תוקף המינוי, הצהירו שרים כי לא יכבדו החלטה שתורה על ביטולו, והתבטאויות אלה שבו גם לאחר שניתן פסק הדין, בו נקבע כי על ראש הממשלה להעביר את השר דרעי מתפקידו.¹

אנשים ומוסדות המקבלים החלטות בענייני הציבור עלולים באופן טבעי, לשגות ולעיתים אף לחרוג מסמכותם. אולם במדינה דמוקרטית המחויבת לעקרונות שלטון החוק והפרדת הרשויות, גם כאשר החלטה נתפסת בעיני מי מהצדדים כטעות, אין בכך כדי להצדיק כפירה בסמכות או אי-ציות. נטישת עקרון זה עלולה לערער את הסדר הציבורי, לעודד אנרכיה ולפורר את המרקם העדין עליו מבוססת המדינה. בנייר זה אנו מבקשים להתריע מפני סכנה זו, להזהיר מפני השלכותיה, ולספק נימוק מבוסס למה שעד לפני כמה שנים היה המובן מאליו.

צו השעה? תופעת אי-ציות להכרעות שלטוניות תקפות בשיח העכשווי

אי-הסכמות ואף מאבקים על סמכויות בין רשויות השלטון במדינות דמוקרטיות

מסדרונות בית המשפט העליון בעיר ירושלים | צילום: לשכת העיתונות הממשלתית, MARK NEYMAN

נכונה בעיני כל פרט. בניסוחם הקלאסי של הארט וסאקס:

*"The principle of institutional settlement is that decisions which are the duly arrived at result of duly established procedures... ought to be accepted as binding upon the whole society unless and until they are duly changed."*⁵

"תוקפה של סמכות שלטונית איננה טמונה באדם המחזיק בה, אלא בהכרה של השיטה המשפטית עצמה בכך שלאותו מוסד הסמכות לקבוע נורמות מחייבות"

לשון זו ממחישה את הרעיון לפיו לגיטימציה של הכרעה שלטונית אינה נובעת מהסכמה על נכונות תוכנה, אלא מהליך קבלתה על ידי אותם המוסדות המוסמכים. תיאור זה מדגיש את חשיבות המוסדות כעוגן ליציבות חברתית ומשפטית, ומציע כי התשתית של חברה דמוקרטית תלויה ביכולתה לקבל הכרעות לא על בסיס קונצנזוס תוכני אלא על בסיס קונצנזוס מוסדי – כלומר, אמון ציבורי בתהליך. במובנים רבים, עיקרון זה מהווה מענה לפוליטיקה של חוסר הסכמה (deep disagreement) המאפיינת חברות מודרניות. בכך הוא מאפשר לקבוצות שונות לשתף פעולה בתוך מסגרת משותפת גם כאשר הן חלוקות עמוקות בשאלות ערכיות. לכן, ההכרה בהכרעות מוסדיות כמחייבות יוצרת רציפות שלטונית, צפייות, יציבות ותחושת שותפות אזרחית שהן אבני יסוד בדמוקרטיה חוקתית מודרנית.

רעיון דומה בא לידי ביטוי בכתיבתו של הפילוסוף הבריטי הנודע הרברט הארט אשר נחשב לאחד ההוגים הבולטים בפילוסופיה של המשפט במאה ה-20. הארט עמד על כך שתוקפה של סמכות שלטונית איננה טמונה באדם המחזיק בה, אלא בהכרה של השיטה המשפטית עצמה בכך שלאותו מוסד הסמכות לקבוע נורמות מחייבות. הכרה זו מבוססת על

קיומו של "כלל הזיהוי", קרי, כלל חברתי שבאמצעותו מזהה החברה מהו הדין התקף ומי הגורם המוסמך לקבוע נורמות משפטיות מחייבות.

וכך, כפי שהכנסת מוסמכת לבחור נשיא, הממשלה מוסמכת לקבוע מתי לצאת למלחמה ומתי להפסיקה, והנשיא מוסמך להעניק חנינות, סמכותו של בית המשפט היא, בין היתר, לדון בעתירות נגד רשויות השלטון ולהכריע בהן. בכל המקרים הללו, כל עוד פעלו המוסדות המוסמכים כדין מבחינה פרוצדוראלית, הכרעותיהם מחייבות את כולנו. את החובה לציית לבית המשפט ניתן להמחיש באמצעות דימוי למשחק כדורגל. מחלוקות רבות עשויות להתעורר על שאירע במגרש, אך נקודת המוצא היא שכלל המשתתפים מסכימים שלשופט נתונה הסמכות להכריע בסופו של דבר. כך, גם כאשר ההחלטה איננה מקובלת על אחד הצדדים, היא מחייבת, שכן בלעדיה המשחק כולו היה הופך לבלתי אפשרי.

חובת הציות לבית המשפט נובעת אפוא מן ההכרה החברתית והמוסדית כי הוא גוף הפועל במסגרת סמכותו לפרש את הדין וליישמו כחלק מהמארג השלטוני והדמוקרטי, המבוסס על עקרון הפרדת הרשויות וקיומן של רשויות עצמאיות. הכרה זו היא אינה תוצר של עיתוי פוליטי נקודתי, אלא מוסכמה שהשתרשה במהלך עשרות שנים כחלק מהבנת תפקידו של בית המשפט בתוך מבנה המשטר הדמוקרטי. לא בכדי אמר ראש הממשלה לשעבר מנחם בגין, לאחר פסקי הדין בפרשות בית-אל ואלון מורה,⁷ כי "יש שופטים בירושלים". ביטוי זה, שהפך לסמל לנכונות הרשויות לכבד הכרעות שיפוטיות גם כאשר הן אינן עולות בקנה אחד עם עמדות הממשלה, ממחיש את עיגונן של נורמות הכיבוד ההדדי בין הרשויות. נורמות אלו מבססות את ההבנה כי גם במצבי מחלוקת מהותית עם תוצאה שיפוטית, קיימת חובה מוסדית לציית לה. לפיכך מקור המחויבות להכרעות שיפוטיות אינו נובע מהזדהות פוליטית או הסכמה ערכית עם תוכן, אלא טמון בהכרה מתמשכת ומבוססת במעמדו המחייב של בית המשפט בתוך המבנה החוקתי בכללותו.

ציות לפסקי דין גם כאשר הם שנויים במחלוקת מבטא את מחויבות החברה כולה, החל מרשויות השלטון וכלה בציבור הרחב, להכיר בלגיטימיות של בית המשפט ובסמכותו לקבוע נורמות מחייבות. לגיטימציה זו, לצד חובת הציות הנלווית אליה, אינן נובעות מעליונותה של הרשות השופטת, או לניתוק שלה מהמערכת הפוליטית, אלא מהשתלבותה בתוכה ומתפקודה כחלק אינטגרלי מן המסגרת ההליכית של המשטר הדמוקרטי.

כיצד התערערות חובת הציות משפיעה על לגיטימיות שיטת המשפט בכללותה?

את לגיטימיות בית המשפט ניתן לראות ככזו הנשענת על שלושה אדנים המשלימים זה את זה; לגיטימיות מוסרית, משפטית וסוציולוגית.⁸

לגיטימיות מוסרית משמעה שהכרעות בית המשפט נתפסות כצודקות או הוגנות במהותן. **לגיטימיות משפטית** פירושה שבית המשפט פועל במסגרת הכללים הפורמליים של הדין, כלומר שהוא בעל הסמכות החוקית להכריע בתיק או בסוגיה המגיעים לפתחו תוך שהוא עושה כן בשימוש בכלים המקובלים של המשפט. **לגיטימיות סוציולוגית** לעומתן מתבטאת בהכרה המעשית של הציבור והמוסדות בכך שבית המשפט הוא הסמכות המוסמכת לקבוע את הדין.

"מערכת משפט אפקטיבית נמדדת לא רק ביכולתה להכריע בקונפליקטים המגיעים לפתחה בצדק ובמוסריות תוך עמידה בדרישות הדין, אלא גם ביכולתה לשכנע את הבאים בפניה לכבד את הכרעתה גם כאשר אינם מסכימים עמה"

אם כך מערכת משפט אפקטיבית נמדדת לא רק ביכולתה להכריע בקונפליקטים המגיעים לפתחה בצדק ובמוסריות תוך עמידה בדרישות הדין, אלא גם ביכולתה לשכנע את הבאים בפניה לכבד את

ניתן לסייע בצמצום הפער בין השניים, הרי שכל שנמתח את החבל יתר על המידה – סופו להיקרע. אלה המגבלות המוטלות עלינו מעצם תפקידנו; זוהי חובתנו ניתן לסייע בצמצום הפער בין השניים, הרי שכל שנמתח את החבל יתר על המידה – סופו להיקרע. אלה המגבלות המוטלות עלינו מעצם תפקידנו; זוהי חובתנו.¹⁰

מצד שני, על הממשלה והכנסת להקפיד ולכבד את סמכותו של בית המשפט כפרשן האולטימטיבי של הדין. כאשר בית המשפט נתפס כחסר לגיטימציה מצד גורמים בממשלה או בכנסת, מצטמצמת יכולתו לזכות באמון הציבור ככל שמדובר בהפעלת ביקורת שיפוטית אפקטיבית על הממשלה והכנסת. עקרון זה קיבל ביטוי לא פעם בפסיקתו של השופט (בדימ') ברק. כך לדוגמה:

"תנאי חיוני לקיומה של רשות שופטת עצמאית, בלתי תלויה, הוא באמון הציבור. זהו אמון הציבור בכך, כי הרשות השופטת עושה צדק על-פי הדין. זהו אמון הציבור, כי השפיטה נעשית באופן הוגן, ניטרלי, תוך מתן יחס שווה לצדדים וללא כל אבק של עניין אישי בתוצאה. זהו אמון הציבור ברמתה המוסרית הגבוהה של השפיטה, בלא אמון הציבור לא תוכל הרשות השופטת לפעול... אמון הציבור ברשות השופטת הוא הנכס היקר ביותר שיש לה לרשות זו. זהו גם מנכסיה היקרים ביותר של האומה."¹¹

מאחר שאינה אוחדת "לא בחרב ולא בארנק", הלגיטימיות מצד האזרחים והרשויות המקבילות היא נשמת אפה של הרשות השופטת במדינות דמוקרטיות.⁹ כלומר, בשונה משאר הרשויות, לא עומדים לרשותה אמצעי כפייה או מנגנוני תגמול המאפשרים להבטיח ציות להכרעותיה, והוצאתן לפועל מותנית בשיתוף פעולה של הרשות המבצעת. כך לדוגמה, גזר דין המטיל עונש מאסר אינו מקבל נפקות מעשית אלא באמצעות שירות בתי הסוהר הפועל כזרוע מנהלית של הרשות המבצעת המופקדת על מימושו. נוסף על כך, גם יכולתה לעצב את דעת הקהל מוגבלת, במיוחד בהשוואה לזו של המערכת הפוליטית הפועלת בזירה הציבורית באופן יומיומי. אשר על כן, נדמה כי יסוד כוחה של הרשות השופטת נשען על אמון הציבור והרשויות ועל הנכונות לציית להכרעותיה גם יחד.

מציאות זו מטילה חובת זהירות ואחריות מיוחדת הן על בית המשפט והן על רשויות השלטון האחרות. מצד אחד, על בית המשפט להפעיל את סמכותו תוך הקפדה יתרה על כבילת שיקול דעת השופטים לדרשות הדין וההסדרים החוקתיים הקובעים את גבולות סמכותו. או בלשון השופט סולברג:

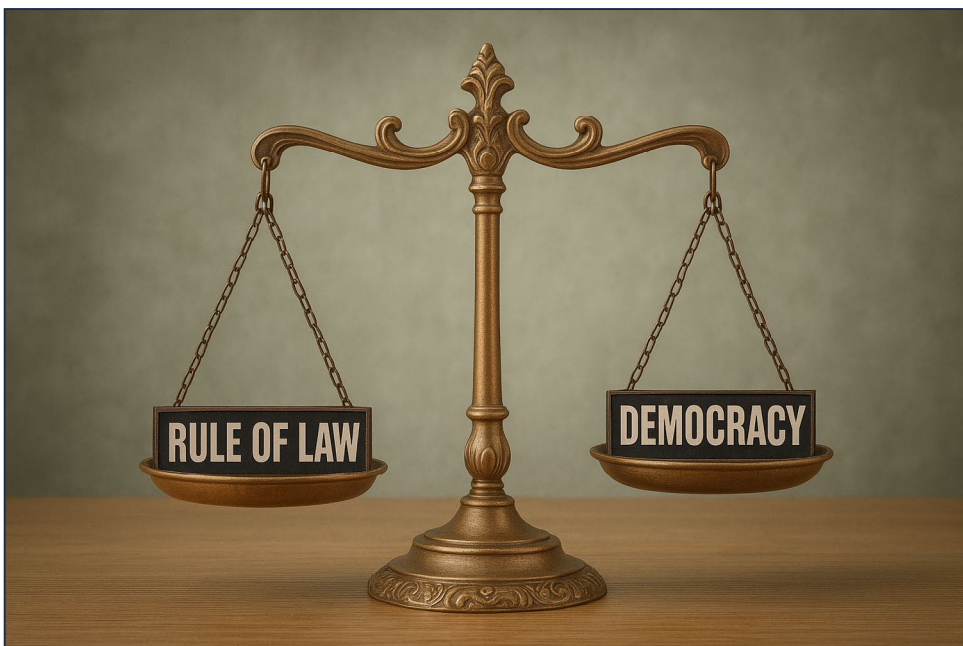
"אכן, לעתים הפער בין המשפט המצוי לזה הרצוי יכול לעורר תסכול; אולם שומה עלינו להישמר מפני דילוג על הראשון, על מנת להגיע אל האחרון. אף אם לעתים

הכרעתה גם כאשר אינם מסכימים עמה. במובן זה, הלגיטימיות הסוציולוגית היא שמבטיחה את תפקודה התקין של המערכת, משום שהיא מבוססת על ההסכמה הרחבה שיש צורך בגורם מוסכם שיכריע במחלוקות. פסקי דין, הגם שניתנים על ידי מערכת מקצועית ועצמאית, יישארו חסרי תוקף אם לא תתקיים הכרה ציבורית רחבה בכך שהכרעותיה מחייבות מכוח סמכותה לקבוע את הדין.

אמון הציבור כמרכיב הכרחי בכל חברה דמוקרטית

חברה דמוקרטית היא כזו הנותנת אמון במוסדותיה מתוך הבנה כי בלעדי אמון זה, לא ניתן יהיה להבטיח את יציבותה ואת תפקודה התקין. בהתאם לכך, סמכות השיפוט נשענת לא רק על החוק (המעניק לגיטימציה משפטית) אלא גם על אמון הציבור (המתבטא בלגיטימציה סוציולוגית). אמון זה נבנה לאורך שנים בזכות מוניטין של עצמאות, מקצועיות והוגנות והוא שמאפשר לבית המשפט לבצע את תפקידו. יחד עם זאת, מאגר האמון הציבורי איננו בלתי נדלה. כאשר רשויות השלטון מערערות על חובת הציות להכרעות שיפוטיות, כאשר השיח הציבורי מטיל ספק בניטרליות ובא-פוליטיות של בתי המשפט, וכן – גם כאשר בתי המשפט חורגים מנורמות המעצבות את גבולות סמכויותיהם לאורך השנים, האמון הציבורי נפגע ועם פגיעה זו נחלשת גם ההכרה הציבורית והמוסדית בסמכותו של בית המשפט להכריע בסוגיות שנויות במחלוקת.

בחזרה לתורתו של הרברט הארט, ערעור האמון בלגיטימיות השיפוטית הוא למעשה שחיקה של "כלל הזיהוי". זאת אומרת, די בהצהרות פומביות של שחקנים מרכזיים בזירה הציבורית בדבר אי מחויבותם לפסקי דין, גם ללא סירוב לציית בפועל, כדי להחליש את תוקפו של הכלל. בכך מיטשטש למעשה הגבול בין הוראת דין מחייבת לבין עמדה פוליטית, ונפגעת ההבנה הציבורית והמוסדית בדבר הגורם המוסמך לקבוע את הדין באופן שחותר תחת לגיטימיות בית המשפט ומערער את בסיס סמכותו.

המשכיות המערכת ואת שיתוף הפעולה בין הרשויות, ההכרחיים לקיומה של המדינה. אשר על כן, ההכרה ההדדית בין הרשויות והציות לכללי המשחק הדמוקרטיים הם שמקנים למשטר יציבות, חוסן ויכולת אמיתית ליישב מחלוקות בתוך מסגרת מוסדית המבטיחה סדר ציבורי ופעולה מתואמת של כלל הרשויות. כן, גם כאשר בית המשפט טועה.

למדינה, ואף בין רשויות השלטון עצמן במקרים שאינם ניתנים לפתרון בהסכמה בין הצדדים. כאמור, בחברה שבה כל פרט או גוף רואה עצמו פטור מציות להכרעה שיפוטית שאינה תואמת את עמדותיו, נשמת הבסיס לקיומה של מערכת משפטית אחידה ומחייבת, שהיא הבסיס לחיים המשותפים. קווי השבר החברתיים מעמיקים ואמון הציבור במוסדות המדינה נשחק עד כדי פגיעה ביכולתה של החברה לקיים סדר אזרחי תקין.

חשיבות לגיטימיות בית המשפט מתחדדת ביתר שאת כאשר הוא נדרש להכריע בסוגיות שנויות במחלוקת ציבורית עמוקה, או לקבל הכרעות בהתאם לדיון שאינן תואמות את הרוח הציבורית של רוב הציבור. במצבים מסוג זה נדרש גורם מוסכם המסוגל להכריע באופן מחייב, כדי לאפשר פתרון מוסדי של מחלוקות ולמנוע את הידרדרותן לעימותים בלתי מבוקרים. לגיטימיות זו איננה רק עניין פורמלי, אלא תנאי הכרחי לקיומה של חברה המבקשת לנהל את חייה במסגרת דמוקרטית יציבה.

במידה רבה ניתן לטעון כי מערכת היחסים בין הרשויות נשענת על ההבנה שכל אחת מהן פועלת בגבולות סמכותה ומכבדת את הכרעות האחרות. הנחת יסוד זו אינה טכנית בלבד, אלא מהווה את הבסיס של המערכת הדמוקרטית כולה, משהיא מגלמת את ההבנה שכל רשות שואבת את כוחה מהכרה הדדית בדבר מעמדה וסמכויותיהן של הרשויות האחרות. הדדיות זו היא מעין חוזה בלתי כתוב בין מוסדות השלטון, שכן היא מבטיחה שלכל רשות יהיה מרחב פעולה מוגדר ומכובד מחד, ושהמערכת כולה תפעל בהרמוניה מאידך. כאשר אחת הרשויות מפרה את האיזון ופועלת מחוץ לגבולותיה, מתערערת היכולת של כולן לתפקד כראוי. החוסן הדמוקרטי של ישראל נשען אפוא לא רק על חוקה או מנגנונים פורמליים, אלא על מחויבות משותפת של כלל הרשויות לשמור על כללי המשחק – מחויבות שמבטיחה אמון ציבורי ויציבות לאורך זמן.

לסיכום, עלינו לזכור כי ללא מחויבות משותפת לכללים ולעקרונות ההסדרה המוסדית, נשחק הבסיס שמבטיח את

מערכת משפט עצמאית הנהנית מלגיטימיות ציבורית היא תנאי הכרחי למנגנון איזונים ובלמים שמטרתו למנוע ריכוז כוח עודף בידי אחת הרשויות, להבטיח הגנה אפקטיבית על זכויות האדם והאזרח, ולספק סעד לקבוצות החשופות לפגיעות מצד השלטון. מכאן שערעור הלגיטימיות השיפוטית נושא השלכות ישירות על עצם עקרון שלטון החוק.

כיבוד פסקי דין, במיוחד על ידי רשויות השלטון, הוא ההוכחה המעשית לכך שבדמוקרטיה שלטון החוק עומד מעל שלוש הרשויות, וכי גם נבחר ציבור כפופים להוראותיו. כאשר נבחר ציבור איננו מצייתים לבית המשפט הם בעצם מצהירים כי הם אינם רואים עצמם כפופים למערכת המחייבת את הכלל. מצב זה מטשטש את הגבול בין נורמה משפטית מחייבת לבין עמדה פוליטית, ומערער את ההבנה הבסיסית בדבר הדין התקף והמוסד המוסמך לקבעו. התנהלות מעין זו עלולה אף להוביל בבוא הזמן לעשיית דין עצמי מצד גורמים רשמיים ופרטיים באופן סלקטיבי, ובקצה להוביל לאנרכיה חברתית. תרחיש שכזה לא רק שוחק את האמון במערכת המשפטית והמדינתית, אלא גם פותח פתח לאובדן שליטה המתבטא בעלייה בהפרות חוק, בפשיעה ובאלימות. כאשר כל אחד רואה עצמו כקובע מתי לציית לחוק ומתי להתעלם ממנו, מתערער הבסיס המוסכם של חיי הציבור ונוצרת מציאות שבה כל קבוצה וכל אדם פועלים לפי הבנתם ואינטרסיהם. כך, במובנים רבים נקודת מוצא זו היא קרקע פורייה להידרדרות אל אנרכיה, שבה אין עוד גורם מוסכם המסוגל לאכוף כללים משותפים או להבטיח סדר ציבורי בסיסי.

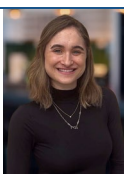
כיצד מגמת אי-הציות משפיעה על התמונה השלמה?

השלכות שחיקת הלגיטימיות של ההכרעה השיפוטית אינן מתמצות בערעור יסודותיה של השיטה הדמוקרטית אלא כוללות גם פגיעה ביכולתו של הציבור לחיות בביטחון משפטי ולשמר שגרת חיים אזרחית וכלכלית יציבה. אחד מתפקידיו המרכזיים של בית המשפט הוא לשמש ערכאה סופית ליישוב סכסוכים בין אזרחים, בין יחידים

ד"ר אלעד גיל
עמית בכיר וראש המחקר
במכון תכלית.

עו"ד עמנואל הירשפלד טרכטינגוט
עורכת דין וחוקרת במדור
יעוץ וחקיקה בחטיבת המחקר
במכון תכלית.

עפרי קיפרמן
עוזרת מחקר בחטיבת המחקר
במכון תכלית.

- 1 בג"ץ 8948/22 שיינפלד נ' הכנסת (אר"ש, 18.1.2023).
- 2 "הפטרייטים" (ערוץ 14, 5.4.2025).
- 3 שלמה קרעי (@Shlomo_karhi) **טוויטר** (6.1.2025, 19:11) https://x.com/shlomo_karhi/status/1876330861018468383
- 4 בג"ץ 18225-06-25 **גילון נ' ממשלת ישראל** (אר"ש, 14.12.2025).
- 5 דוברות שר המשפטים, 14.12.2025, מתוך דף הטלגרם של עמית סגל amitsegal@.
- 6 William N.) Henry M. Hart, Jr. & Albert M. Sacks, The Legal Process: Basic Problems in the Making and Application of Law 5 (Eskridge, Jr. & Philip P. Frickey eds., 1994).
- 7 התיקים עסקו בהפקעת מקרקעין בבעלות פרטית פלסטינית לצורך הקמת התנחלויות.
- 8 על ההבחנה בין היבטים שונים של לגיטימציה בהכרעות שיפוטיות ראו Richard H. Fallon, Jr., Legitimacy and the Constitution, 118 Harv. L. Rev. 1787 (2005).
- 9 Alexander Hamilton, The Federalist No. 78 (Clinton Rossiter ed, New Am. Library 1961).
- 10 בג"ץ 37830-08-24 **מכון לואיס ברנדייס לחברה, לכלכלה ולדמוקרטיה, המסלול האקדמי המכללה למינהל מיסודה של הסתדרות הפקידים בתל אביב נ' ממשלת ישראל**, פס' 108 לפסק דינו של השופט סולברג (2025).
- 11 בג"ץ 732/84 **ח"כ יאיר צבן נ' השר לענייני דתות**, פ"ד מ(4), פס' 10 לפסק דינו של השופט ברק (1986).